

Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu

Mümin Güngör*

Öz: Çevre ve çevre hakkı, nüvesine bakıldığı takdirde bir insan hakkı olduğu görülecektir. Nasıl ki insansız bir hukuk düşünülemez; dünyasız ve çevresiz insan da düşünülemez. Dolaylı olarak, çevresiz bir hukuk düşünülemez. İnsanın varlığının miladı, geleceğinin ve yaşamasının teminatı olan korumayı öncelikli olarak hak eden çevre ne yazık ki esasen yirminci yüzyıl içerisinde önce uluslararası daha sonra ulusal hukuk metinleri ile değer verilmeye ve hukuken korunmaya başlanmıştır. Yirminci yüzyılın sonlarında bu farkındalığın olduğu Türkiye’de başta Anayasa olmak üzere Türk Ceza Kanunu, Çevre Kanunu ve benzeri ulusal hukuk metinleri ile çevreyi koruma altına almıştır. 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56’ncı maddesi ile “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı” güvence altına alınmıştır. Anayasal düzenlemeden hemen sonra getirilen 1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ile bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak amacı olduğu kanun koyucu tarafından tekrar ettirilmiştir. Ancak bu amacı korumaya yönelik 1926 tarihli ve 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu içerisinde doğrudan hüküm bulunmamaktaydı. Ancak 2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 181’nci maddesinde çevre hakkının en caydırıcı ve etkili biçimde korunmasını sağlamak üzere “Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu” yer almak suretiyle bu amacı doğrudan korumaya yönelik düzenleme getirilmiştir. Bu suç ile Anayasanın 56’ncı maddesinde düzenlenen çevre hakkını ihlal eden eylemler doğrudan yaptırıma bağlanmaktadır. Çevrenin kasten kirletilmesi(TCK.m.181) hükmü çerçevesinde ceza hukuku açısından sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkı üzerine fikirler, eleştiriler sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Hakkı, Çevrenin ve Çevre Hakkının Korunması, Çevreye Karşı Suçlar, Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu, Çevre Suçlarında Adalet.

* Öğretim Görevlisi, Tarsus Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Adalet Programı, Hukuk Bölümü, mmngngr46@hotmail.com.

Crime of Intentionally Pollution of the Environment

Mümin Güngör

Abstract: The environment and the right to the environment will be seen as a human right if we look at its core. Just as a law without humanity is unthinkable; it is unthinkable for people without the world and without the environment. Indirectly, it turns out that a law without an environment cannot be thought of. The environment, which deserves to be protected, which is the foundation of human existence, the guarantee of its future and survival, has unfortunately started to be valued and legally protected by international and then national legal texts in the twentieth century. At the end of the twentieth century, in Turkey, where this awareness was formed, the environment was protected by the Constitution, the Turkish Penal Code, the Environmental Law and similar national legal texts. The “right to live in a healthy and balanced environment” is guaranteed with Article 56 of the 1982 Constitution of the Republic of Turkey. With the Environment Law No. 2872 dated 1983, which was brought just after the constitutional regulation, it was repeated by the legislator that it was aimed to ensure the protection of the environment, which is the common property of all living things, in line with the principles of sustainable environment and sustainable development. Unfortunately, there was no direct provision in the old Turkish Penal Code dated 1926 and numbered 765 to protect this purpose. However, in Article 181 of the Turkish Penal Code No. 5237 of 2004, a regulation has been introduced to directly protect this aim by including the “Crime of Deliberate Pollution of the Environment” in order to ensure the most deterrent and effective protection of the right to the environment. In order to ensure the most deterrent and effective protection of the right to the environment, the “Crime of Deliberate Pollution of the Environment” is regulated in Article 181 of the Turkish Penal Code No. 5237 of 2004. With this crime, acts that violate the right to the environment regulated in Article 56 of the Constitution are sanctioned. It will be tried to present ideas and criticisms on the right to live in a healthy and orderly environment in terms of criminal law within the framework of the provision of willful pollution of the environment (Article 181) of the TCK.

Keywords: Environmental Right, Protection of Environment and Environmental Right, Crimes Against Environment, Crime of Intentionally Pollution of Environment, Justice in Environmental Crimes.

Giriş

Çevre, hayatın oluşmasına ve gelişmesine olanak sağlayan dış faktörler bütünüdür(TDK Sözlük,2020). Canlı varlığın içinde olduğu ve yaşamını sürdürdüğü ortam; canlı ve cansız varlıklarla bütün etken ve koşulların toplamı olan coğrafi, iklimsel ve biyolojik evren olarak çevre ifade edilmiştir (Tübaterim Sözlük,2020). Hukuki açıdan çevre, hava, su, toprak, bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginlikleri içeren ortamdır. Çevre ile canlı varlıkların ilişkisini inceleyen Ekoloji(doğa bilimi) de yaşamın devamını ve gelişimini sağlayan koşullar manzumesi olan ekolojik dengeyi büyük bir önemle ele almaktadır(Gökcan, 1992, s.388; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.10; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2750). Hava, su, toprak ve flora ve fauna yaşam koşullarını belirleyen, çevreyi oluşturan ve ekolojik dengenin temel unsurlarıdır. Çevrenin korunması (suyun, toprağın ve havanın korunması) ile zirai alanların bakımı ve doğanın korunması, suların sağlığının korunması, atık maddelerin imha edilmesi, gürültüden korunması ve radyoaktif, nükleer, kimyasal maddeler gibi çevreye zararlı maddelerin üretiminin kontrol içerisinde ve az yapılmaya çalışılması anlaşılabilir. Çevrenin bozulması veya kirlenmesi ise su kirliliği, hava kirliliği ve toprak kirliliği şeklinde tezahür etmektedir(Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.10; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2751; Sevük, 2019, s.293).

İnsan, yukarıda ifade edilen çevre içerisinde vücut bulabilen bir canlıdır. İnsanlığın en parlak ve aynı zamanda en endişe verici döneminde bulunmaktadır. Bu dönem içerisinde çevrenin sahip olduğu önem daha fazla anlaşılmaya başlanılmıştır(Toroslu, 1982, s.9; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.V; Malkoç, 2013, s.2981). Çevrenin(havanın, suyun, toprağın) olmadığı başka bir ifadeyle yaşanamayacak, hayat idame ettirebilecek bir ortamın olmadığı yerde insanın da insanlığın da var olması gayri mümkündür. Bu sebeple de çevresiz bir insanın olmayacağı söylenebilir. İnsanın olmadığı yerde de hukukun olması mevzu bahis değildir. Bundan dolayıdır ki hukukun koruduğu insanın var olması ve varlığını devam ettirmesi için elzem olan çevrenin de hukuken korunması gerekmektedir. Aslında çevreyi korumak insanı korumak olarak da ifade edilebilir. Dünyada her geçen gün önemi artmaya devam eden çevre, çevre politikaları, çevre sorunları ve çevre hukuku konuları hakkında insanlar ve toplumlar bilinçlenmiş ve bu konular tüm boyutlarıyla ele alınmaya, çeşitli yönlerden çalışmalar yapılmaya başlanmıştır(Toroslu, 1982, s.10; Şen, 1994, s.2; Bayraktar, 1989, s.461; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.V; Güney, 2008, s.2; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2751; Yılmaz, 2013, s.3; Gökcan ve Artuç, 2014, s.5573; Sevük, 2019, ss.293-294).

İnsanların varlık kaynağı çevre olmadan insanların temel hak ve hürriyetlerinden söz edilemeyeceği gibi bunları kullanmasından da, insanın varlığını ve gelişimini sürdürebilmesinden de söz etmek mümkün değildir(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2749; Güney, 2008, s.1). Esas olan, çevrenin insanlığın temel değeri olarak gö-

rülmesi ve görülen bu değer insanlık tarafından teminat altına alınması ve korunmasıdır. Bu yüzden ki çevreyi bozmak ve bozanları cezalandırmak bir yana öncelikle çevrenin korunması esastır. Esasa istisna olan çevrenin bozulması veya yok edilmesi, tabi olarak insan ve canlı varlıkların yok olması sonucu ile karşılaşılmasına yol açabilecektir. İşte bu noktada da çevreye karşı yönelmiş olan bu fiiller, alınmış tedbirler, kurallar, caydırıcı adli ve idari yaptırımlar manzumesi ile karşılaşılacaktır(Taşkın, 2015, ss.125-128).

Hülasaten oluşan bu bilinç dolayısıyla da “çevre hakkının” üçüncü kuşak insan hakları arasında yer alması sağlanmış ve bu hakkın devlete pozitif yükümlülükler öngördüğü kabul edilmiştir. Çevre hakkı, fert, topluluk ve devlet tarafından kullanılan bir hak olarak kendisini göstermiştir(Gökcan, 1992, s.393; Kabaoğlu, 2001, s.17; Şahbaz, 2016, s.2115). 1950’ li yıllardan itibaren başta uluslararası alanda olmak üzere devamında da ulusal düzeyde belgeler ve kurallar ile karşılaşılmaya başlanmıştır. Zira teknolojik gelişme ve kalkınma ile eş zamanlı bir şekilde hızla artan çevre sorunları da artık küresel dünyada çok önemli bir alan işgal etmektedir(Gökcan, 1992, s.398; Kabaoğlu, 2001, s.17).

Uluslararası alanda sırasıyla Avrupa Konseyi tarafından 1962 yılında çevre sorunlarını ele almak üzere hükümetler arası komitesinin kurulması; 1969 yılında NATO tarafından çevre sorunlarını teknik ve bilimsel açıdan incelemek üzere bir komitenin oluşturulması; BM tarafından 1972 yılında düzenlenmiş olan Stockholm konferansı¹ ve sonrasında imzalanan protokolle ise çevre sorunlarının insan haklarını sağlayacak şekilde çözüme kavuşturulması önerisi ile karşılaşılmaktadır(Gökcan, 1992, ss.391-392; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.43; Şahbaz, 2016, s.2116; Güney, 2008, s.7). Aynı zamanda çevrenin ceza hukukuyla korunmasının oluşturulması ve sağlanması gerektiği yönünde de Avrupa Birliği tarafından çalışmalar yapılmaktadır(Malkoç, 2013, s.2981; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.43; Güney, 2008, ss.19-20; Talas, 2012, s.333).

Bu gelişimin ve bilinçlenmenin etkisi olarak 1982 tarihli ve 2709 sayılı Kanun(RG. Tarih-Sayı: 20.10.1982-17844) ile kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası(An.) ile de çevre hakkı getirilmiştir. Çevre hakkı ve çevrenin korunması hükümleri “*Temel Hak ve Özgürlükler*” ikinci kısmının “*Sosyal ve Ekonomik Hak ve Ödevler*” üçüncü bölümü içerisinde “*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*” şeklinde 56’ncı madde ile düzenlenmiştir (Bayraktar, 1989, s.461; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, ss.2749-2750; Artuk, Gökcan ve Yenidünya, 2014, s.460). Anayasa koyucu, çevre sorunlarını si-

¹ Stockholm, insan çevresini koruma ve iyileştirme zorluğunun nasıl irdeleneceğine dair ana müşterek bakış açısı oluşturma girişiminin ve çevre üzerindeki küresel insan etkisinin ilk değerlendirilmesinin ortaya çıktığı ilk uluslararası toplantıdır. Bu konferansta yayınlanan bildirinin (Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment) ilk maddesindeki ilke çok önemlidir: “*insan onurlu ve iyi yaşam sürmeye imkan oluşturan nitelikli bir çevrede, eşitlik ve özgürlük ve yeterli hayat şartları emel hakkına sahiptir*” bkz. <https://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1> (Erişim Tarihi: 07.01.2021).

yasi organların veya yasama organının takdirine bırakmaksızın Anayasa sistemi içerisinde ve devletin sorumlulukları arasında öncelik taşıyacak şekilde düzenlemiştir. Bu hükmü getirmek suretiyle de çevre kirliliğinin ne kadar önemli bir mevzuu olduğunun farkındalığını göstermiş bulunmaktadır.(Gökcan, 1992, s.398).

Ayrıca yasama organı tarafından Anayasanın bu hükmüne dayanılarak, Anayasal direktife uyularak 1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu(ÇK / RG.Tarih-Sayı: 11.08.1983-18132) çıkarılmıştır(Ünver ve Nuhoğlu, 1999; Şahbaz, 2016, s.2117). Söz konusu kanunun amacı “*Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır.*” şeklinde vaaz edilmiştir(ÇK.m.1). Yine ilgili kanunun 8’nci maddesi ile “*kirletme yasağı*”, 9’uncu maddesi ile de “*çevre korunması*” için tedbir alma yükümlülükleri getirilmiştir(Gökcan, 1992, s.398; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.V).

Çevre Kanunu’nda adli nitelikteki cezalar 26’ncı madde de “*Bu Kanunun 12 nci maddesinde öngörülen bildirim ve bilgi verme yükümlülüğüne aykırı olarak yanlış ve yanıltıcı bilgi verenler, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu Kanunun uygulanmasında yanlış ve yanıltıcı belge düzenleyenler ve kullananlar hakkında Türk Ceza Kanununun belgede sahtecilik suçuna(m.204-210) ilişkin hükümleri uygulanır. Bu maddeye göre yargıya intikal eden çevresel etki değerlendirmesine ilişkin ihtilaflarda çevresel etki değerlendirmesi süreci yargılama sonuna kadar durur*” şeklinde ele alınmıştır.

1926 tarihli ve 765 sayılı Eski Türk Ceza Kanunu’nda(ETCK / RG. Tarih-Sayı: 13.03.1926-320) çevrenin doğrudan korunmasını sağlayacak bir bölüm bulunmamaktaydı(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2749). Daha sonradan çevrenin korunmasını doğrudan sağlamak için 2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu(TCK / RG. Tarih-Sayı: 12.10.2004-25611) ile Özel hükümler ikinci kitabının “*Topluma Karşı Suçlar*” üçüncü kısmının “*Çevreye Karşı Suçlar*” ikinci bölümünde 181 ile 184 maddeleri arasında önemli hükümler ve müeyyideler getirilmiştir(Yılmaz, 2013, s. VIII; Katoğlu, 2005, s.134; Sevük, 2019, s.294). Özellikle çevreye karşı suçlar başlıklı bir bölüm oluşturulmasının kanun koyucunun bu suçlara verdiği önemi gösterdiği belirtilmektedir (Tezcan, Erdem ve Önok, 2020, s.46). TCK.m.181’nde düzenlenen “*çevrenin kasten kirletilmesi suçu*” ile “*sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı(An.m.56)*” korunmakta ve bu hakkı ihlal eden eylemleri yaptırıma bağlamaktadır(-Yaşar, Gökcan ve Artuç, 2014, s.5573; Sevük, 2019, s.294).

Yukarıda ifade edilen temel hükümler bir değer olarak çevrenin ne kadar ehemmiyete haiz bir konu olduğunu da açıkça göstermektedir. Çalışma ile bu önemli konu hakkında sırasıyla çevre ve çevre hukukunun ceza hukuku ile ilişkisini değinilerek Türk Ceza Hukuku’nda çevrenin korunmasında etkili olabilecek TCK.m.181’de düzenlenen “*Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu*” ele alınacaktır. Araştırma ile çevrenin kasten kirletilmesi hükmü çerçevesinde insanın sağlıklı ve düzenli çevrede yaşama hakkına ve çevre ceza hukukuna ilişkin fikirler sunulmaya çalışılacaktır.

Genel Hatlarıyla Çevrenin Korunmasında Ceza Hukukunun İşlev

Çevre, kapsamı bir hayli geniş olan konudur. Şöyle ki, çevre içerisinde bitkisel hayatı, doğal kaynakları, vahşi ve ehlileştirilmiş canlıları, tarihi ve doğal eserler olmak üzere bütün bu etmenleri barındırmaktadır(Bayraktar, 1989, s.462). İnsan ile bütün etmenleriyle çevre arasındaki ilişki tabii dengesi bozulmaksızın doğal akışıyla uzun bir süre devam etmiştir. Ta ki bu hal, kömür, petrol ve neveleri, sentetik ve radyoaktif maddelerinden yararlanılmasının öğrenilmesine ve bunların kullanılmasına kadar devam edebilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler, doğanın kaldıramayacağı ve tabiatın dengesinin bozulmasına yol açacak şekilde bir durum oluşmasına yol açmıştır(Toroslu, 1982, ss.9-10; Gökcan, 1992, s.388; Ünver ve Nuhuğlu, 1999, s.3; Güney, 2008, ss.1-2). Başka bir ifadeyle insan, insanın gelişim ve yerleşim hakkı çevreyle karşı karşıya gelmiştir. İnsanlığın en parlak ve endişe verici olduğu, teknolojinin adeta göz kamaştırıcı şekilde gelişip yayıldığı bir dönemde kentleşme, sanayileşme ile insanlar kendisini geliştirmekte fakat bir taraftan da gelişiminin asıl kaynağı olan çevreye doğrudan kendisi zarar vermektedir(Toroslu, 1982, ss.9-10; Bayraktar, 1989, ss.462; Ünver ve Nuhuğlu, 1999, s.3). Çevreye bu ciddi zararı veren insanın kendisi en çok zararı da görecek olan varlıktır(Toroslu, 1982, s.9).

Ortaya çıkan problemlerin çözümü için teknik önlemlerin yanı sıra hukuki önlemlerin alınması gerekmiştir. Çevreye karşı olumsuz müdahaleler, dünyadaki birçok yasa koyucunun bu alanda hukuksal koruyucu tedbirler almasını zorlamıştır. Bu durumda çevreyi koruma hukukunun yani çevre hukukunun oluşumuna zemin hazırlamıştır. Başka bir ifadeyle sanayi ve teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan çevre sorunlarının çözümü için doğa biliminde ekoloji (çevrebilimi), sosyal bilimlerde hukuk alanında çevre hukuku oluşumu başlamıştır(Toroslu, 1982, ss.11-12; Gökcan, 1992, s.401; Ünver ve Nuhuğlu, 1999, s.10; Talas, 2012, s.338). Oluşan hukuk ile ülkenin kalkınması ve çevrenin korunması; mülkiyet hakkının kamu yararına ne derecede sınırlandırılacağı ve çevreyi kirletenin sorumluluğunun vasfı ve sınırı; kamu faydasıyla birey hakları arasında bir dengeyi sağlaması gerektiği belirtilmektedir(Toroslu, 1982, ss.11-12; Gökcan, 1992, s.389). Çevre hukuku hem ortaya çıkacak olan çevre problemlerinin çözümüne hukuki dayanak sağlarken hem de çevreyi korumak için çevresel değerlere hukuki güvence sağlamaktadır(Toroslu, 1982, ss.11-12; Gökcan, 1992, ss.389-390).

Çevrenin korunması mevzuu esasen ülkenin genel ekonomik düzeninin, planlamanın, kentleşmenin, sanayi politikasının, ekoloji ve çevre hukuku biliminin temel sorunu² olarak ifade edilmektedir(Bayraktar, 1989, s.462; Ünver

²; Böyle bir sorunun kamu yönetimi ile çözümü için “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı” ve bakanlık içerisinde “Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü”, “Sıfır Atık ve Atık İşleme Daire Başkanlığı”, “Deniz Yönetimi Dairesi Başkanlığı”, “Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı”, “Kimyasallar Yönetimi Dairesi Başkanlığı”, “Su ve Toprak Yönetimi Dairesi Başkanlığı”, “İklim Değişikliği Dairesi Başkanlığı” şeklinde idari teşkilatlanma bulunmaktadır.

ve Nuhoğlu, 1999, s.5). Bütün bu sayılanlar, çevre sorunlarının çözümünün en mühim unsurlarını ve alt yapısını teşkil etmektedir. Buna göre öncelikle çevrenin korunmasını temin eden ortam sağlanmalıdır. Çevrenin korunmasını sağlayan iktisadi ve idari tedbirler alınmalı ve oluşturulmalıdır. Bunlar sağlandıktan sonra alınan tedbirlere, kurallara ve oluşumlara riayet edilmediği ve aykırı davranıldığı takdirde aykırı davranışlar da bulunanlar hakkında son çare olarak ceza hukuku kurallarının uygulanmasına gidilecektir³(Bayraktar, 1989, s.471; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.5). Zira bu görüşe göre, yüksek oranda koruma ve bu amaca çabuk ulaşmak için bütün klasik araçları bir yana bırakıp ceza hukukunun önde tutulmasının kanunilik ilkesine ve ceza hukukunun bütünlüğüne büyük sakıncalar getireceği ifade edilmektedir(Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.24). Ceza hukukunun işlevinin daha sonra ortaya çıkacağını ifade eden bu şekilde birinci görüş bulunmaktadır.

Esasen bu görüşe göre çevre kirliliği ve sorunları yukarıda ifade edilen temel ödevler ve görevler yapıldıktan sonra tali olarak ceza hukukunun görev alanı söz konusu olması gerekmektedir. Çevre sorunları ile kamusal ve bireysel olarak bilincin oluşması ve bu bilinç ile insanların üzerine düşeni yapması aranmaktadır. Çevre sorunları ve kirliliği ile ancak bu şekilde temelden mücadele edilebileceği; aksi bir durumda çevre bilincinin oluşmadığı ve olmadığı toplumda ceza yoluyla çözüm üretmenin mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Farklı bir deyişle çevrenin korunması konusunda ve çevre sorunlarının çözümünde ceza hukukunun etkisinin sadece tamamlayıcı nitelikte ve yan bir unsur olduğu belirtilmektedir(- Bayraktar, 1989, s.471; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.5). Çevrenin korunmasında ceza hukukunun işlevini bu şekilde görmek, konuya bu noktadan yaklaşmak sorunun en temelden çözülmesini sağlayacağı ifade edilmektedir(Bayraktar, 1989, s.471). Bu bilincin gelişmesi kadar oluşan bilince aykırı olarak hareket edenlerin cezalandırılması da son çare, caydırıcılığı ve etkinliği yüksek olan ceza hukuku ile sağlanacaktır(Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.5; Yılmaz, 2013, s.VII).

Ancak çevrenin korunmasında ceza hukukunun başat rol oynaması gerektiği, ceza hukukunun da diğer alanlar gibi temel bir araç olarak kullanılabileceği, hatta kullanılmasının geciktiği de belirtilmektedir(Toroslu, 1982, s.13; Talas, 2012, s.339). Zira çevre alanının; yalnızca siyasi, idari kamu yönetiminin korunmasına bırakılmasının toplum sağlığı, sağlıklı çevrede yaşamak gibi toplumsal menfaatlerin, önce para kazanmak, en üst teknoloji devi veya sanayici olmak gibi bireysel menfaatler karşısında ezilmesine ve korumasız bırakılmasına yol açacağı söylenmektedir. Bu sebeplerle de çevrenin korunmasının ancak ceza hukukunun görevi olarak uygulanmasıyla koruması altına alınmasıyla mümkün olabileceği

³ Buna yönelik olarak alınan kararlar, önlemler ve diğer kurallar için bkz. “Atık Yönetimi Yönetmeliği” (RG. Tarih-Sayı: 02.04.2015 – 29314.), “Sıfır Atık Yönetmeliği” (RG. Tarih-Sayı: 12.07.2019 – 30829). Ayrıca çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik olarak çıkarılmış bütün yönetmelikler için bkz. <https://cygm.csb.gov.tr/yonetmelikler-i-440> (Erişim Tarihi: 07.01.2021).

ifade edilmektedir(Toroslu, 1982, s.13; Talas, 2012, s.339; Taşkın, 2015, s.124).

Bu son grŖe göre çevrenin ceza hukukuyla korunmasının üç aşama ile sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Buna göre kirletici madde üretimi ve bulundurulması ancak yalnızca kirletici ürünler değil aynı zamanda temizleyicilerin çalışmasını olumsuz açıdan etkileyen ürünlerin üretilmesi yani objektif hedefleri açısından doğanın bütünlüğüne zarar vermeye elverişli bir gelişim gösteren davranışların yasaklanması evre ceza hukukunun birinci aşama korumasını; kirletme tehlikesini nleme gayesi olan tedbirlere, kurallara, yetkilendirmelere uyulmaması ikinci aşama korumasını; gerçek manada kirletme faaliyeti ise nc aşama korumasını oluşturulmalıdır. Böylece bu koruma aşamaları ile ceza hukukunun önleyici, bastırıcı ve caydırıcı koruma sağlayacağı ifade edilmektedir(Toroslu, 1982, ss.14-15).

Yukarıda çevrenin ceza hukuku aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak korunması gerektiği belirtilmiştir. Belirtilenler karşısında çevrenin sadece kamu yönetiminin, bireyin ve toplumun korumasına bırakılmasının doğru olmayacağı aşıkrdır. Aynı zamanda bu korumanın etkin ve caydırıcı vasfı olan ceza hukuku ile de sağlanıyor olması gerçek manada istenilen sonuca ulaşılmasını da sağlayacaktır. Teknolojinin ve sanayinin muazzam geliştiği, en ufak bir hata ile çok büyük felaketlere yol aılabileceği, birçok insanın ve toplumun ciddi manada zarar görebileceği bir dönemde ceza hukukuyla çevrenin doğrudan korunması kaçınılmazdır. Bu noktada doğrudan ve birincil araç olarak ceza hukukunun da çevrenin korunmasında kullanılması gerekmektedir.

Çağımızda gelişen teknoloji, sanayi ve bilimi kullanan başta tüzel kişiler olmak üzere kişiler yürüttükleri faaliyetler ile ortaya çıkardıkları atık veya artıklarla hem evre hem de insanlara karşı çok büyük tehlikeler yaratmakta ve bazen de bu tehlikelerin devasa zararlarla sonuçlanmakta olduğu grlmektedir. Öncelikle bu zararın oluşmaması ve tehlikelerin önlenmesini sağlamak üzere evre Kanunu, 2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatle Kanunu (KK. /RG.Tarih-Sayı: 31.03.2005-25722), Türk Ceza Kanunu gibi birçok yasal düzenleme bulunmaktadır. Yasal düzenlemede ifade edilen ykmllklere uyulmaması halinde ortaya çıkacak olan tehlike ve neticeler içinde yaptırımlar ngrlmştr(Malkoç, 2013, s.2982). ngrlen yaptırımlar idari yaptırımlar ve adli yaptırımlar olarak ifade edilebilir(Talas, 2012, s.340). İdari yaptırımlarla çevrenin korunmaya yönelik önemli düzenlemelerden birisi “evreyi Kirletme(KK.m.44)” fiiline yönelik getirilen idari yaptırımdır. Bu yaptırımların yanı sıra adli yaptırımlarda TCK’ da bulunmaktadır. ngrlen adli yaptırımlardan birisi de “evrenin Kasten Kirletilmesi Suçu(TCK.m.181)” ’dur. Aşağıda bu hüküm etrafıca incelenmeye çalışılacaktır.

Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu

Genel Olarak

Kanuni Düzenleme

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu TCK.m.181’de “(1) *İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır. (4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Kanun maddesinin gerekçesinde kişilerin sağlıklı bir çevrede yaşama haklarını korumak için çevrenin kasten kirletilmesi fiillerinin suç olarak düzenlendiği belirtilmiştir. Artık veya atıkların tayin edilen teknik usullere riayet ederek bırakılması herhangi bir hukuka aykırılığa veya suça yol açmayacaktır. Ancak tayin edilen teknik usullere riayet etmeyerek bunlara aykırı olan fiiller ise hukuka aykırılık ve suç oluşturacaktır. Başka bir ifadeyle atık veya artıkların, çevreye korumaya yönelik olarak kanunlarla tayin edilmiş teknik usullere uyulmadan, bu usullere aykırı olarak toprağa, suya veya havaya kasten verilmesi çevrenin kasten kirletilmesi suçunu oluşturacaktır. Belirtilen fiille ceza tayini edilebilmesi içinde ancak bu fiilin çevreye zarar verecek boyutta olması halinde mümkün olabileceği ifade edilmiştir(TBMM, 2004, s.582).

Yukarıda ifade edilen fiilin yanı sıra ayrıca atık veya artıkların izinsiz olarak Türkiye’ye girdirilmesi fiilinin de suç oluşturacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte suça vücut veren atık veya artıkların *kalıcı şekilde çevrede etki doğurması* cezanın ağırlaştırılması sebebi olarak öngörülmüştür. Bu durum suçun nitelikli halini oluşturacaktır. Cezayı ağırlaştırıcı diğer bir sebep olarak öngörülen durum ise suçun konusunu teşkil eden atık veya artıkların *canlılarda tedavisi güç hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme kabiliyetinin körelmesine, özelliklerinin değişmesine* yol açmasıdır. Böyle bir durumda fiile verilecek ceza ağırlaştırılacaktır. Bu hal, fiil için ağırlaştırıcı bir sebep olup suçun nitelikli halini oluşturacaktır(TBMM, 2004, s.582).

Türk hukukunda suç ve ceza fiil ehliyeti olmadığı kabul edilerek suç ve ceza sorumluluğu yüklenmeyen ve kasten kirletme suçu içerisinde yer alan tüzel kişiye

karşı ise sadece bir yaptırım çeşidi olarak güvenlik tedbiri uygulanabileceği ifade edilmiştir(TBMM, 2004, s.582).

Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunda Kavramlar

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu içerisinde yer alan bazı kavramların ne anlama geldiği ve neyi ifade ettiği hususu kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Madde metni içerisinde karşılaşılan ilk kavramlar “atık ve artık” kavramlarıdır. Bunların ne olduğu ve ne anlam ifade ettiği açıklığa kavuşturulmak zorundadır. Kavrama ilişkin ikinci husus ve aynı zamanda esasen suçun maddi unsuru ve fiil başlığı altında ele alınacak olan “çevrenin kirletilmesi”, “*atık veya artıkların top-rağa, suya veya havaya verilmesi...*” ve “*Atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması...*” ifadeleridir.

TCK.m.181/1’de “*ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere...*” ibaresinden bu kavramların özellikle ve öncelikle ilgili kanunlarda ifade edileceği, tanımlanacağı düşünülmektedir. Kavramların tanımı noktasında, alanın güncel ve sürekli gelişime meyilli bir alan olması dolayısıyla kavramların içeriğinin kanun koyucu tarafından bilerek ilgili kanunlara havale edildiği ve böylece yaşanabilecek gelişmeler karşısında hızlı hareket edilebileceği de söylenmektedir(Yılmaz, 2013, s.111). Buna rağmen kanun koyucu tarafından “*belirlilik ilkesi*” ve “*kanunilik ilkesinin*” hayati önem arz ettiği ceza hukuku gibi önemli bir alanda kavramlar hakkında kanunun belli başlı unsurları içermesi yerinde olacaktır.

Öncelikle bu noktada Çevre Kanununa bakılması faydalıdır. Zira bu kanun içerisinde ceza hukukunu da çok yakından ilgilendiren kavramların tanımları bulunmaktadır. Çevre kavramı ile canlı varlıkların karşılıklı etkileşim içerisinde oldukları ve bu etkileşimlerini devam ettirdikleri fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı; Çevrenin *kirliliği* ile çevrede oluşan ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etki; *Kirleten*, faaliyetleri ile doğrudan veya dolaylı olarak çevre kirliliğine, ekolojik dengenin ve çevrenin bozulmasına yol açan gerçek veya tüzel kişiler; *Atık* kavramıyla, gerçek veya tüzel kişilerin faaliyetleri neticesinde oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü madde veya materyal; *Tehlikeli atık*, ortaya çıkarılmış olduğu her türlü olumsuz etkiyle ekolojik dengeyi ve canlıların doğal yapısının bozulmasına yol açan atıklar ve bu atıklarla kirlenmiş maddeler şeklinde tanımlanmaktadır⁴(ÇK.m.2; Şahbaz, 2016, s.2118).

Atık, çevreye zarar versin veya vermesin bir işlem neticesinde oluşan ve gereksinim duyulmadığı için çevreye salınan, atılan veya bırakılan maddelerdir(-Malkoç, 2013, s.2982; Şahbaz, 2016, s.2119). Bu açıdan Parlar ve Hatipoğlu’nun “çevre için zararlı olmayacak maddelerin atık olmayacağı; *atık maddeler de çevreye zarar veriyorsa artık madde niteliğine dönüşeceği*(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2754)” gibi birbiri ile çelişen ifadelere katılmak mümkün değildir. Zira

⁴ Daha kapsamlı tanımlamalar ve içerikler için bkz. Atık Yönetimi Yönetmeliği m.2, 4 ve Sıfır Atık Yönetmeliği m.4.

atık ve artıkların, her ikisinin de zarar verebilecek olanı ve olmayanı bulunabilmektedir⁵. Zararsız veya ciddi boyutta çevreye zarar vermeyecek, dönüşebilecek artık ve atık olabileceği gibi geri dönüşemeyen ve çevreye ciddi manada zarar verebilecek atık ve artıklarda olabilmektedir(Malkoç, 2013, s.2982). Muhakkaktır ki insan faaliyetleri neticesinde zarar veya zararsız atık veya artık oluşacaktır. Mühim olan çevreye zarar verecek boyutta olan atık veya artığın bilinçsizce, izinsizce çevreye salınmasının önüne geçilmesi ve kontrol edilmesidir.

Atık ve artık kavramları birbirlerine yakın kavramlar olup hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Bu yüzden ayrıca bir artık tanımlaması yapılmasına gerek duyulmadığı ifade edilmektedir(Malkoç, 2013, s.2982). Atık, katı, sıvı ve gaz atık şeklinde tasniflendirilebilir. Katı atık içerisinde, evsel katı atıklar, tıbbi katı atıklar, tehlikeli veya kimyasal katı atıklar, inşaat katı atıkları, tarımsal katı atıklar gibi daha birçok atığı içermektedir. Sıvı atıklar ise endüstriyel sıvı atıklar, konutların pis sıvı atıkları ifade etmektedir(Sevük, 2019, s.297). Çevre Kanunu yukarıda ifade edemediğimiz çevreye ilişkin birçok kavramı da içerisinde bulundurmaktadır. Ancak TCK’ da geçen “*artık*” kavramına ilişkin olarak Çevre Kanunu’nda ve yayınlanan yönetmeliklerde, genelgede herhangi bir tanım bulunmamaktadır. Ancak tanımlamalar genel olarak değerlendirildiği takdirde tehlikeli kimyasalların, kirli balastların, tehlikeli atık tanımı içerisinde belirtilen nitelikli atıklarla kirlenmiş maddelerin artık içerisine girebileceği ifade edilebilir. Yine “*artık*” kavramı tüketildikten, kullanıldıktan veya bir kimyasal tepkimeden sonra geriye kalan, değer taşımayan maddeler olarak tanımlanmaktadır(TDK Sözlük). Ancak “*artık*” kavramının sık kullanılmadığı bu kavram yerine “*atık*” kavramının daha sık kullanıldığı ve hakim bir kavram olduğu ifade edilmelidir.

Suçla Korunan Hukuksal Yarar

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu ile korunmak istenen değer, kişilerin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşayabilmesi değeridir. Bu suçta şüphesiz çevrenin korunması asıl hedeftir. Başka bir ifadeyle bu suçla, korunmaya muhtaç olan çevreye korunma sağlanmaktadır.(Ünver ve Nuhoglu, 1999, s.21; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2749; Sevük, 2019, s.295). Aynı zamanda bu suçu işleyenlerin cezalandırılması suretiyle insanların yaşama hakkı ve malvarlığı haklarının korunması yoluna gidilmiştir(Artuk vd., 2014, s.461; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2749; Sevük, 2019, s.295).

Özellikle teknolojinin, robotların, bilimin ve bunlara dayalı reaksiyonların çok fazla arttığı bir dönemde Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu ile kitlesel veya bireysel olarak insanlar ve çevre üzerinde oluşabilecek ciddi hasarların önüne geçilmek ve böylece de doğrudan insan, insanın yaşama hakkı, vücut bütünlüğü, malvarlığı hakları ile dolaylı olarak da insanın evi olan çevre korunmak istenmektedir. Sonuçta suçla korunan hukuksal yarar, ekolojik menfaatler ve insanın temel yaşam elementleridir(Ünver ve Nuhoglu, 1999, s.20).

⁵ “*fekal atıklar, alıcı ortam olan toprağı kirleten ya da kirletme ihtimali bulunan atıklardan değildir*”(Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 12.02.2019 T., 2018/378 E., 2019/102 K. (Hukuktürk İçtihat)).

Suçun Maddi Konusu

Fail fiili, ya bir eşyaya ya da bir şahsın fiziki, maddi yapısına veya bünyesine yönelir. İşte fiilin yöneldiği bu kişi veya şey suçun maddi konusunu oluşturmaktadır. Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda maddi konu çevre ve çevreyi oluşturan etmenlerdir(Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2013, s.280; Sevük, 2019, s.297). İşlenen fiille maddi konu zarara uğrayabilir veya tehlikeye düşebilir. Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda da çevreye yönelen fiille çevrenin doğrudan zarar görmesi aranmamaktadır. Söz konusu eylemin çevreye yönelik genel veya somut tehlike meydana getirmesi yeterlidir. Bu sebeple Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu, tehlike suçudur(Artuk vd., 2013, ss.280-282).

Bu suçta fiille ortaya somut bir tehlikenin oluşup oluşmadığı önem arz etmektedir. Ancak bu noktada da somut tehlikelerin tespitinin yapılması ve bu tehlikelerin açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

Mağdur

Mağdur, işlenen suç ile haksızlığa uğrayan, suçun konusunun sahibi olan kimsedir(Artuk vd., 2013, s.283). Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda mağdur, toplumu teşekkül eden fertlerdir. Ancak mağdur, muayyen yer ve zamanda yaşayan insanlar olmadığından, belirli bir kişi olmadığından, nesilleri etkilediğinden tüm insanlıktır, herkeştir. Bu sebeple en geniş mağdur tabanlı bir suçtur(-Yaşar vd., 2014, s.283; Şahbaz, 2016, s.2122; Artuk vd., 2014, s.464). Başka bir ifadeyle mağduru belli olmayan bir suçtur (Artuk vd., 2014, s.464). Bununla birlikte, kirletme fiili ile doğrudan bir fertte mağdur olabilir(Artuk vd., 2014, s.464). Örneğin, özel bir termik santralde kanunda tayin edilen teknik usule uymaması yani hava filtrelerinin takılmaması sonucunda o çevrede bulunan fertlerin kanser olması, solunum yetmezliği ile karşılaşılması hallerinde kasten kirletilmesi fiili bu durumu yaşayan fertler mağdur olmuş olacaktır. Bununla birlikte esasen bütün insanlığın mağdur olarak görüldüğü ifade edilmelidir(Yaşar vd., 2014, s.283).

Fail

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda herkes fail olabilir. Fail, çevreye korumaya yönelik çıkarılan mevzuat ile tayin edilen teknik usule uymayarak aykırı hareket eden ve bununla da çevrenin kirletilmesine kasten yol açan gerçek kişidir(Artuk vd., 2014, s.464; Şahbaz, 2016, s.2122).

Tüzel Kişilerde Sorumluluk

Türk ceza hukukunda tüzel kişilerin suç ve ceza sorumluluğunun olmadığı kabul edildiği için tüzel kişiler çevrenin kasten kirletilmesi suçunda fail olamamaktadır. Ancak tüzel kişiler içerisinde yer alan ve bu suçun işlenmesinde yer alan gerçek kişiler fail olarak cezai takibata tabi tutulabilecektir. Bu noktada tüzel kişiler hakkında herhangi bir ceza takibatı yapılamayacaktır(Parlar ve Hatipoğ-

lu, 2008, s.2753; Şahbaz, 2016, s.2122). Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda Tüzel kişiler hakkında yalnızca güvenlik tedbiri uygulanabileceği ifade edilmiştir(TCK.m.181/5).

Modern çağda, teknoloji ve sanayi alanında en etkin yapılar tüzel kişilerdir. Tüzel kişiler, bireyin tek başına yapamayacağı her türlü işi çok yüksek bir potansiyelle gerçekleştirebilme kabiliyetine haizdir. Bu noktada çevrenin kasten kirletilmesi suçunda da “Tüzel kişiler suç işlemez veya işleyemez” görüşünde kalınmaya devam edildiği takdirde cezalar yöneticilere verilmeye devam ederek tüzel kişiler bu oluşan durumdan yine sıyrılacaklardır(Toroslu, 1982, s.44; Talas, 2012, s.341). Bu noktada bizimde katıldığımız Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda tüzel kişilerin de ceza sorumluluğu olması gerektiği ifade edilmektedir(Toroslu, 1982, s.44; Talas, 2012, s.341; Taşkın, 2015, ss.136-139).

Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunda kamu işletmeleri tarafından işletilen tesislerin faaliyeti ile çevreye ciddi boyutta zarar vermesi veya alınması gereken önlemlerin alınmaması, yapılması gereken kontrollerin ihmal edilmesi, yetkilendirilmemesi gereken faaliyete izin verilmesi durumlarında kamu görevlilerinin görevi kötüye kullanmasına veya tipik hareketi gerçekleştiren kişi arasında iştirak bulunmasına göre cezai sorumluluğunun mümkün olabileceği ifade edilmektedir(Toroslu, 1982, ss.30-38; Ünver ve Nuhoglu, 1999, ss.78-80).

Suçun Unsurları

Maddi Unsuru

Fiil

TCK.m.181 hükmünde *çevrenin kirletilmesi (atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesi⁶) ile atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması*(yetkili mercilerin izni olmaksızın artıkların ülke sınırları içerisine girdirilmesi) şeklinde iki ayrı fiille karşılaşılmaktadır(Malkoç, 2013, s.2982; Şahbaz, 2016, s.2120).

İlgili Kanunlarla Belirlenen Teknik Usullere Aykırı Olarak ve Çevreye Zarar Verecek Şekilde Çevrenin Kirletilmesi Fiili:

Atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesinde verme fiili toprağa yönelikse “toprak kirliliği” suya karşıysa “su kirliliği” ve havaya karşıysa “hava kirliliği” söz konusu olacaktır. Bununla birlikte verme fiili ile “atık veya

⁶ “Atığın, yönetmelikte belirlenen limit değerleri aşması ve çevre kirliliğine neden olacak şekilde olması, tek başına suçun oluşumu için yeterli değildir. Atığın alıcı ortama bırakılması gerekir. Sanık, atık suyu alıcı ortama bırakmadan arıtma ile sonlanan kanalizasyon sistemine deşarj etmiştir. Belediyece kurulup işletilen arıtma tesisi yükünde artış meydana geldiğinde, ISU deşarj yönetmeliği hükümlerine göre kirlilik yükü bedeli ödemekle yükümlüdür. Açıklanan gerekçelerle sanığın beraati yerine mahkumiyetine karar verilmesi hukuka aykırıdır(Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 24.11.2014 T., 2011/10176 E., 2014/34049 K. (Kazancı Hukuk İçtihat).)”

artığın toprak, su veya hava ile temas edebileceği şekilde bırakılması, atılması, salıverilmesi, gömülmesi, yığılması, ” eylemlerinin anlaşılması gerektiği belirtilmektedir(Artuk vd., 2014, ss.462- 463; Yaşar vd., 2014, ss.5580; Şahbaz, 2016, s.2120; Taşkın, 2015, s.150).

Çevreye atık veya artık verilmesi fiilinde suçun vuku bulması için kanunda tayin edilmiş *teknik usullere uyulmaması yani o kurallara aykırı hareket edilmiş olması* gerekmektedir. Failin işlediği fiilin kanunda tayin edilen teknik usullere aykırılık oluşturması aranmaktadır. Eğer yapılan fiil kanunda tayin edilen teknik usule aykırılık oluşturmuyorsa yani usule uygun olarak icrası söz konusuysa fiilin hukuka aykırılığından bahsedilemeyecektir. Bundan dolayı da çevreye atık veya artık verilmesi fiili ile çevrenin kirletilmesi suçu vücut bulamayacaktır(Artuk vd., 2014, s.462; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2754; Malkoç, 2013, s.2982).

Bu suçta diğer önemli bir nokta, fiilin çevreye zarar verebilecek nitelikte ve boyutta olmasının aranmasıdır⁷. Çevreye verilmiş olan atık veya artığın, çevreye zarar verebilecek boyutta, nitelikte olması gerekmektedir. Eğer böyle bir durum yok ise her ne kadar atık veya artık çevreye verilmiş olsa çevrenin kasten kirletilmesi suçu oluşmayacaktır. Başka bir ifadeyle suça vücut veren fiilin elverişlilik taşıması gerekmektedir. Elverişli olmayan yani çevreye zarar verebilecek nitelikte, boyutta olmayan artık veya atığın çevreye verilmiş olması çevrenin kasten kirletilmesi suçunu oluşturmayacaktır (TCK.m.181/1; Artuk vd., 2014, s.462; Yaşar vd., 2014, s.5582; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, ss.2754-2756; Taşkın, 2015, s.150). Fiilin, atığın çevreye zarar verecek boyutta olup olmadığı noktasında ise ekoloji uzmanlarından, bilirkişilerden mütalaa veya rapor alınması yoluna gidilecektir(- Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2757; Şahbaz, 2016, s.2121)⁸. Bu yönde “*Kemik unu*

⁷ “Fail tarafından sebep olunan kirlenmenin çevreye zarar verecek boyutta olması gerektiğinden bahisle, dosya kapsamında yer alan bilirkişi raporu ve diğer hususlar göz önünde bulundurularak sanık ...’e ait hayvan besi alanından kaynaklı atık suların yaratmış olduğu kirliliğin çevreye zarar verecek boyutta olmayıp,kalıcı bir etkisinin olmadığı anlaşıldığından mahkememizce Yargıtay 18.Ceza Dairesi’nin 2015/27375 E. 2017/1833 K. Sayılı ilamına direnilmiş ve sanığın üzerine atılı suçtan beraatine karar verilerek aşağıdaki gibi hüküm kurmak gerekmiştir.” şeklindeki gerekçeyle, Yargıtay 18. Ceza Dairesi’nin 20/02/2017 tarih ve 2015/27375 esas, 2017/1833 Sayılı kararına direnildiği görülmektedir (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 28.05.2018 T., 2018/2638E., 2018/8237 K. (Kazancı Hukuk İçtihat).)”

⁸ “Dosya kapsamı incelendiğinde, yerel Mahkeme tarafından keşif işlemi icra edilmiş, çevre mühendisi bilirkişi tarafından rapor düzenlenerek dosyaya sunulmuştur. Bilirkişi raporunda özetle, söz konusu davaya neden olan durumun sürekli olmadığı, yerinde yapılan inceleme sonucunda kirliliğin gözlemlenmediği, davaya konu kirliliğin doğada çözünebilir ölçüde kaldığı göz önüne alınarak kirliliğin kalıcı etkisinin olmadığı belirtilmiştir.(Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 12.02.2019 T., 2018/378 E., 2019/102 K. (Hukuktürk İçtihat).)” ; “Bu durumda; ölçülen emisyon sınırının sonradan yürürlüğe giren yönetmelik sınır değerlerine uygun olup olmadığı yanında ayrıca toprak kirliliğinin oluşup oluşmadığı yönünde de üniversitelerin ziraat fakültesi toprak bilimi ve bitki besleme, çevre mühendisliği ve kimya mühendisliği bölümlerinde çalışan öğretim üyesi bilirkişilerden, atığın alıcı ortam olan toprağı kirlettiği ya da kirlenme ihtimali taşıyıp taşımadığının tespiti bakımından, yukarıda (II/1) numaralı kısımda açıklanan yönet-

ve kemik yağı üretimi yapan P... A.Ş. Fabrikasının sahibi ve sorumlu müdürü olan sanıkların, üretim fazlası getirilen ve fabrikanın soğuk hava depolarının olmaması nedeniyle fabrika dışına bırakılan hayvan kemikleri ile fabrika fanlarının bakım ve onarımının yapılmaması sebebiyle sık sık arıza yapması ve fabrikanın çalıştığı sırada pis kokuların etrafa yayılması eyleminde; fabrikanın çevreye verdiği atık ve artıkların, çevre ve bu çevrede yaşayan canlılar açısından ne gibi tehlike ve zarar doğuracağına uzman bilirkişi aracılığı ile tespit edilerek sonucuna göre karar verilmesi gerektiği gözetilmeden eksik kovuşturma ile hüküm kurulması kanuna aykırı” şeklinde Yargıtay kararı bulunmaktadır(Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 16.05.2012 T., 2010/19020 E., 2012/11725 K. (Lexpera Hukuk İçtihat)).

Yukarıda ifade edilen ve özellik taşıyan durumun bulunması halinde çevrenin kasten kirletilmesi suçu söz konusu olacaktır. Yukarıdaki iki durum dışında herhangi bir husus bulunduğu ise söz konusu hususun suçun sübutunu etkilemeyeceği ve suçun ögesi veya nitelikli halleri açısından önemli olmayacağından dolayı da araştırılmasının veya farklılıklarının değerlendirilmesinin gerek olmayacağı ifade edilmektedir(Artuk vd., 2014, ss.462- 463; Yaşar vd., 2014, s.5582). Örneğin kanunda tayin edilen usule aykırılı bir şekilde ve çevreye zarar verebilecek boyutta atık veya artığın kendi mülkü içerisinde doğaya salınması fiilinin de çevrenin kasten kirletilmesi suçunu oluşturacağı belirtilmektedir. Zira bırakma fiilinin gerçekleştiği yerin failin mülkü olmasının söz konusu fiil için bir hukuka uygunluk nedeni olarak sayılamayacağı belirtilmektedir(Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 21.5.2008 T., 2008/6206 E., 2008/10019 K. (Kazancı Hukuk İçtihat)).

Atık veya Artıkların İzinsiz Olarak Ülkeye Sokulması

Suç, atık veya artıkların kanunda belirtilen veya idarece verilen izinler dışında yasak olarak ülkeye girdirilmesi ile oluşmaktadır. Atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması, yetkili mercilerin izni olmaksızın artıkların ülke sınırları içerisine girdirilmesi fiilinde sokulacak olan atık veya artığın çevreye zarar verecek boyutta olması aranmamaktadır. Çevreye zarar verecek boyutta olsun veya olmasın herhangi bir atığın ya da artığın ülkeye izinsiz sokulması bu suçu teşkil edecektir(Artuk vd., 2014, s.463; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2756; Yaşar vd., 2014, s.5585; Malkoç, 2013, s.2983).

Birinci fıkrada yer alan fiildeki çevreye zarar verecek boyutta olup olmadığı araştırmasının burada yapılması da gerekmeyecektir. Bu suçta diğer bir husus, izinsiz olarak eylemin gerçekleştirilmesidir. Eğer söz konusu eylem kanun tarafından sağlanan bir hükümle veya yetkili makamlar tarafından verilmiş izinle yapılmaktaysa suç oluşamayacaktır. Başka bir ifadeyle kanunen veya yetkili makamca verilen izin, bir çeşit hukuka uygunluk sebebidir(Artuk vd., 2014, s.463; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2756; Yaşar vd., 2014, s.5585).

melikler ya da ekleriyle birebir ilişki kurulmak suretiyle Yargıtay denetimine imkân sağlayacak nitelikte bilirkişi raporu alınması gerekir Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 12.08.2012 T., 2012/37437 E., 2014/35431 K. (Hukuktürk İçtihat).”

Ayrıca ülkeye girdirilmesi fiilinde giriş yapılan yerin ve giriş şeklinin önemi bulunmamaktadır. Atık veya artığın hava, deniz, kara veya demir yolları vasıtalarıyla ülkenin herhangi bir yerinden izinsiz olarak girdirilmesi ile suç oluşmaktadır(Malkoç, 2013, s.2983).

Her İki Fiile İlişkin Ortak Eleştiri

Bir faaliyetin, kanuna veya idari izine aykırı olarak icra edilmesi her halükarda suçun kurucu unsurunu oluşturmaktadır. Yukarıda ifade edilen hukuka uygunluk nedeni olarak görülen usule uygun olma veya izin içerisinde olması bir faaliyetin gerçekten cezalandırılabilirliğinin önüne geçebilir mi? Çevrenin kirletilmesi, bazen kanunun hükmüyle meşrulaşan faaliyetle bazen de idari yetkilendirme veya izinle yapılan faaliyetlerle olabilmektedir(Toroslu, 1982, ss.15-16). Bu noktada TCK.m.181/1,2’de düzenlenen “*ilgili kanunlarda belirlenen teknik usullere aykırı olması*” ve “*izinsiz olması*” ibareleri, içerisinde belirsizliği ve birçok sakıncayı barındırmasından dolayı eleştirilmektedir(Toroslu, 1982, ss.15-16). Bir yetkilendirme veya izinle çevreye zarar verecek fiile ilişkin hukuka uygunluk sebebi oluşturulmasının doğru olmadığı, buna ilişkin muğlak ibarelerin olmaması gerektiği ifade edilmektedir(Toroslu, 1982, s.16).

Acaba, çevrenin cezai koruması idari makamların takdirine mi bırakılmaktadır, cezai korumanın alanı idari makamların izniyle mi belirlenecektir? Ceza hukukunun çevreyi koruması yalnızca, izin verilmiş olan faaliyetin şekil yönünden meşruluğunu yani izni veren makamın yetkili olup olmadığını, verilen yetkinin aşılmış olmadığını kontrol etmekle sınırlı mı olacaktır? Bu noktada “*Evet, ceza hukuku kendisine tevdi edilen bu sınırlı görevi yapması gerekmektedir. Zira ceza hukuku buna aykırı hareket eder ve iki ayrı organın birbiri ile çatışan değerlendirmeleri oluşursa hukuk birliği kalmayacaktır; hukukun belirliliği ve bireyin güvenliği tehlikeye atılacaktır*” diyen birinci görüş karşısında; “*Hayır, sınırlı değildir. Ceza hukukunun idarenin sınırları ile hareket edemeyeceği ifade edilerek idari izne dayansın dayanmasın ceza hukukunun çevreye verilen her türlü zararlara karşı koruma sağlaması gerektiğini ifade eden*” ikinci görüşün bulunduğu belirtilmektedir(Toroslu, 1982, ss.17-19).

İdarenin vermiş olduğu izne veya yetkilendirmeye⁹ güvenerek faaliyette bulunan bir kimsenin kanunda belirtilen usulle veya idare tarafından iznin verilmesiyle suçun kurucu unsurunun oluşmasının engelleneceği ve bu yüzden TCK.’nın ikinci maddesinin birinci ve üçüncü fıkraları gereğince cezalandırılmayacağı belirtilmiştir. Norm ile kamu yönetiminin kontrol imkanı oluşturulmak istendiği belirtilerek izne dayanılarak yapılan faaliyetin, somut olarak çevreye zarar verseler bile meşru kabul edilecekleri söylenebilir. Zira burada birey, izinden değil, izin vermesini idari merciye sağlayan kanundan doğan bir hakkı

⁹ İdari izin ve yetkilendirmeye ilişkin detaylı bilgi için bkz. Toroslu, 1982: 15-18; Ünver ve Nuhoglu, 1999: 60 vd.

kullanmaktadır. Dolayısıyla da “*kanun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmemez(TCK.m.24/1)*” hükmü gereğince bireye cezai sorumluluk yüklenemeyecektir(Toroslu, 1982, ss.19-21).

Ancak TCK.m.181’de düzenleme bulan bu ibareler, yalnızca bireyler tarafından gerçekleştirilen faaliyetler hakkında kamu yönetiminin kontrolünü sağlamak için değil aynı zamanda bu faaliyetlerin diğer kanunlara uygunluğunu da güvence altına alması için bulunmaktadır. Aksi bir durum olarak bu ibareler, idari makamlar tarafından kayırma veya siyasi baskı neticesinde gayri meşru şekilde oluşturulan ve sakat idari izinlerin başka bir ifadeyle sübjektif değerlendirmelerin oluşmasına; çevreyi korumaya yönelik oluşturulmuş kuralların koruduğu hukuki menfaatlerin ise ortadan kaldırılmasına yol açmaktadır. Bu ibareler belirtilen duruma yol açacak şekilde yürütülemez. Belirliliği, hukuki güvenliği ve kanunilik ilkelerini sona erdirebilecek veya pratik hayatta yanlış uygulanmaya mahal verebilecek ibarelerin Türk Ceza Kanunu içerisinde yer verilmesi doğru değildir. Bu hallerde idari işlemin geçersizliğinin yanı sıra işlemi gerçekleştiren kamu görevlileri suça iştiraktan veya görevi kötüye kullanmaktan sorumlu tutabileceklerdir(-Toroslu, 1982, ss.22; Taşkın, 2015, s.152).

Bu hususla ilgili olarak kanun koyucu çevrenin korunmasını ve çevreden yararlanılmasını ceza hukuku ve bu hukuk dışında yer alan hukuk dallarıyla bağlantılı kurallar manzumesi getirmek suretiyle sağlamaktadır. Bu açıdan çevre mevzuunda ceza hukukunun bağımsız olmadığı ve idare hukuku kurallarıyla ilişkilendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.58). Her somut olayda çevreye karşı yapılan herhangi bir müdahalenin caiz olup olmadığı hukuk dallarına ilişkin bütün kuralların birlikte muhakeme edilmek suretiyle tayin edilmesi gerektiği de belirtilmektedir (Toroslu, 1982, ss.18-21; Ünver ve Nuhoğlu, 1999, s.58).

Netice

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun maddi unsuru olan neticesi, birinci fıkra açısından çevreye somut bir şekilde tehlike oluşturmaktır. Yani somut bir tehlike suçudur. Kirliliğin ayrıca bir zarar vermesi şartı aranmaksızın zarar verecek boyutta olması suçun oluşumu için yeterlidir. Yine ikinci fıkrada düzenlenen fiilde gözetilen neticede, sokulan artık ve atığın çevreye bırakılması aranmaksızın sokulma fiili ile suç tamamlanmaktadır. Dolayısıyla izinsiz olarak atık veya artığın ülkeye sokulması suçu ani bir suçtur. Ayrıca ikinci fıkrada düzenlenen izinsiz sokulma fiili soyut bir tehlike suçudur(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2754; Yaşar vd., 2014, s.5586; Taşkın, 2015, s.152). Hülâsaten çevrenin kasten kirletilmesi suçu bir neticenin varlığına ihtiyaç göstermeksizin oluşabilen sırf hareket suçu olarak ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle bu suç hükümlerinde ifade edilen fillerin yapılması ile tamamlandığı için çevrenin kasten kirletilmesi suçu neticesiz bir suçtur(Sevük, 2019, s.303).

Diğer bir hususta nitelikli halin oluşabilmesi herhangi bir neticenin ortaya çıkmasına bağlanmamış yalnızca o vasıfları taşıyabilecek bir fiil olduğunun tespit edilmesinin yeterli olacağı belirtilmiştir. Başka bir ifadeyle nitelikli hallerinde, zarar suçu değil tehlike suçu olduğu ifade edilmektedir(Artuk vd., 2014, s.465; Yaşar vd., 2014, s.5586).

Manevi Unsuru

Suçun manevi unsuru açısından esas sorumluluk biçimi kasttır(TCK.m.21/1). Yani suçlar esasen kasten işlenebilir. Suçların taksirle işlenmesi istisnai bir manevi unsur olup kanunun açıkça belirttiği hallerde mümkündür(TCK.m.22/1). Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu, olası kastla gerçekleşmesi mümkün olabileceği gibi kasten işlenmesi de esas olan bir suçtur(TCK.m.181). Özel kast aranmamaktadır. Bununla birlikte kanun tarafından açıkça cezalandırılmasından dolayı da çevrenin kirletilmesi fiilinin taksirle işlenmesi de mümkündür(TCK.m.182; Artuk vd., 2014, s.465; Malkoç, 2013, s.2982; Şahbaz, 2016, s.2122; Sevük, 2019, s.305).

Kast, atığın çevreye zarar verebilecek boyutta ve kanunlarda belirtilen usullere aykırı bir şekilde çevreye bilerek ve isteyerek salınmasıdır¹⁰. Kast suçun bütün unsurlarını kapsayacak şekilde olmalıdır(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2757). Çevrenin kirletilmesi fiilinin taksirle işlenmiş halinin cezalandırılması kanun tarafından öngörüldüğü için çevrenin taksirle kirletilmesi fiili de cezalandırılabilir. Bu yönde “*Sanığın, 2872 sayılı Çevre Kanununun 8,11. maddelerine aykırı olarak, sorumlusu olduğu akaryakıt istasyonunun yıkama - yağlama bölümünden çıkan atıkları, bilirkişi raporunda belirtildiği gibi kalıcı özellik oluşturamaz derecede ve çevreye zarar verecek şekilde toprağa verme biçiminde kabul edilen eylemi, sonuçlarını öngörerek bilinç ve iradeyle gerçekleştirdiği gözetilmeden, TCK'nın 181/1. maddesi yerine olayda uygulama yeri bulunmayan 182. maddesi ile hüküm kurulması*” şeklinde Yargıtay kararı da bulunmaktadır(Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 08.11.2012 T., 2011/14774 E., 2012/23991 K. (HukukTürk İçtihat)).

¹⁰ “*Dava; çevrenin kasten kirletilmesi suçuna ilişkindir. Dosya kapsamına göre denize dökülen atığın mahiyetinin motorin olarak tespit edildiği, suça konu atığın çevre kirliliğine neden olacak mahiyette olduğu değerlendirilmiştir. Yerel Mahkemece de kabul edilen gerekçeye göre, sanığın akaryakıt dolumu yaptığı sırada kolluk kuvvetlerini görmesi üzerine heyecanlandığı, bu esnada akaryakıt hortumunun tekne güvertesine düştüğü ve hortumdan boşalan bir miktar akaryakıtın denize döküldüğü göz önüne alındığında, sanığın, yüklenen eylemden kast ya da taksir şeklindeki kusurluluk türlerinden hangisinden sorumlu olduğu tartışılarak sonucuna göre hukuki durumunun belirlenmesi gerekir. Yerel Mahkemece de kabul edilen gerekçeye göre, sanığın akaryakıt dolumu yaptığı sırada kolluk kuvvetlerini görmesi üzerine heyecanlandığı, bu esnada akaryakıt hortumunun tekne güvertesine düştüğü ve hortumdan boşalan bir miktar akaryakıtın denize döküldüğü göz önüne alındığında, sanığın, yüklenen eylemden kast ya da taksir şeklindeki kusurluluk türlerinden hangisinden sorumlu olduğu tartışılarak sonucuna göre hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken eksik inceleme ve yetersiz gerekçe ile hüküm kurulması kanuna aykırıdır. (Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 013.02.2017 T., 2015/25325 E., 2017/1571 K. (Kazancı Hukuk İçtihat)).*”

Hukuka Aykırılık Unsuru

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda, tipe uygun hareketin hasıl olmasıyla birlikte hukuka aykırılık unsuru da gerçekleşmektedir. Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda hukuka uygunluk sebeplerinin bulunabileceğini savunmaktayız. Bu durumda genel hukuka uygunluk sebeplerinin(TCK.m.24-27 arasındaki düzenlemelerin) koşulları gerçekleştiğinde, kirletme fiili açısından hukuka uygunluk sebebinin varlığı değerlendirilmelidir. Başka bir ifadeyle ortaya çıkan somut bir olayda hukuka uygunluk sebebinin bulunması halinde çevrenin kasten kirletilmesi suçu oluşmayacaktır.

Suçun Özel Görünüş Biçimleri

Suçun Nitelikli Halleri

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunda iki nitelikli hal düzenlenmiştir. İlk nitelikli hal, çevrenin kasten kirletilmesi fiilinin “çevrede *kalıcı özellik göstermesin*” yol açmasıdır. Bu nitelikli halin bulunması durumunda verilecek ceza iki katına kadar artırılır(TCK.m.181/3). Kalıcı özellik göstermesinden gaye, atık ile yol açılan kirliliğin uzun süre devam etmesi ve kirletmenin kalıcı olmasıdır(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2757; Malkoç, 2013, s.2983). Örneğin toprağı tamamen çoraklaştırılacak bir kimyasal atığın toprağına salınması fiili TCK.m.181/3’te düzenlenen nitelikli hali oluşturacaktır(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2757).

İkinci nitelikli hal, çevrenin kasten kirletilmesi fiili ile “*insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması*” durumunun oluşmasıdır. Bu hal de verilecek cezanın 5 yıldan az olamayacağı ve ayrıca adli para cezası da verileceği ifade edilmiştir(TCK.m.181/4). Örneğin yapılan faaliyetlerle kükürt ve kurşun ağırlıklı gaz atığını bu durumu bilmesine rağmen çevreye salınması sonucunda insanlarda davranış bozuklukları, tarımın ve hayvanların yok olmasına yol açılması durumunda TCK.m.181/4 fıkrası işlerlik kazanacaktır. Eğer bu tehlikenin yanında, belirtilen zararlardan herhangi birisinin ortaya çıkması durumunda bunu koruyan farklı hüküm var ise örneğin mala zara verme suçu(TCK.m.151), taksirle adam öldürme(TCK.m.85) ve benzeri hüküm dolayısıyla da ayrıca suç sorumluluğu oluşacaktır(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, ss.2756-2757; Malkoç, 2013, s.2983, 2985).

Suçların İçtimalı

Yukarıda ifade edildiği üzere TCK.m.181/1’de yer alan fiilin işlenmesiyle bir başkasının malına zarar verilmesi durumu ortaya çıkarsa ayrıca Mala Zarar Verme suçu(TCK.m.151) oluşacaktır. Bu durumlarda farklı neviden fikri içtima hükümleri uygulanabilecektir (TCK.m.44; Artuk vd., 2014, s.466; Yaşar vd., 2014, s.5591). Yine atık veya atığın izinsiz olarak ülkeye sokulması fiiliyle işlenen diğer suçlarda bulunabilmektedir. Bu durumlarda da TCK.m.44 uygulanabilecek-

tir. Ancak izinsiz ülkeye girdirilmesi suçuyla sahte belge kullanılması suçunun birlikte işlenmesi durumunda TCK.m.44 uygulanılmayacak özel hüküm olan TCK.m.212 uygulanacaktır(Malkoç, 2013, s.2983). Bu hükme göre “*Sahte resmi veya özel belgenin bir başka suçun işlenmesi sırasında kullanılması halinde, hem sahtecilik hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.*”

Mağduru belli olmayan bir suç olarak Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçunun farklı zamanlarda birden çok defa işlenmesi halinde ise TCK.m.43/1 hükmünce zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir(Artuk vd., 2014, s.466; Şahbaz, 2016, s.2123). Netice itibarıyla TCK.m.181’de içtimaya ilişkin özel hüküm öngörülmediğinden ortaya çıkabilecek herhangi bir durumda genel hükümler içerisinde(TCK.m.42-44) içtima yoluna gidilmeli ve çözümleme yapılmalıdır(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2758).

İçtima konusunda diğer önemli bir konu bir fiilin aynı zamanda hem kabahat hem de suç olmasıdır. Bu durumda Kabahatler Kanununun 15’nci maddesinin için fıkrasının “*Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir.*” şeklindeki açık hüküm gereğince içtima söz konusu olmayacak yalnızca suçtan dolayı yaptırım uygulanacaktır. Kabahate ilişkin yaptırım uygulanmayacaktır(Şahbaz, 2016, s.2123; Taşkın, 2015, ss.149-150).

Suçun İştirak Hali

Atık veya artıkların kanunlarda belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde toprağa, suya ve havaya verilmesi fiili ile bunların ülkeye izinsiz olarak sokulması fiili *iştirak halinde* işlenmesi mümkündür. Başka bir deyişle çevrenin kasten kirletilmesi suçunda iştirakin her halinin(TCK.m.37-41) mümkün olabileceği ifade edilmektedir(Artuk vd., 2014, s.466; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2758; Şahbaz, 2016, s.2122).

Suçta Teşebbüs

TCK.m.181’de düzenlenen suçun teşebbüsü oluşa göre mümkün olabilir. Söz konusu atık veya artığın atılmak üzere iken teşebbüs söz konusu olacaktır(Malkoç, 2013, s.2983; Yaşar vd., 2014, s.559; Şahbaz, 2016, s.2122). Atık veya artıkların ülkeye izinsiz olarak sokulması fiiline de teşebbüs edilebilir. Buna göre, atıkların izinsiz olarak sokulması fiilinde, failin bu maddeleri ülkeye sokarken yakalanması halinde fiil *teşebbüs aşamasında kalmış* sayılacaktır(Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2757; Şahbaz, 2016, s.2122). Ancak atık veya artıkların kanunlarda belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde toprağa, suya veya havaya salınması fiilinde teşebbüsün mümkün olamayacağı ifade edilmektedir(Artuk vd., 2014, s.466).

Yargılama ve Yaptırım

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu şikayete bağlı olmayan yani resen soruşturma ve kovuşturması yapılabilecek bir suçtur. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un(RG. Tarih-Sayı: 07.10.2004-25606.) 11 ve 12 madde hükümlerince TCK.m.181/1,2 ve 3 fıkralarında yer alan suçlarda asliye ceza mahkemesi; TCK.m.181/4'yer alan durumda ise ağır ceza mahkemesi görevli olacaktır(Artuk vd., 2014, s.467; Parlar ve Hatipoğlu, 2008, s.2758; Şahbaz, 2016, s.2122).

Suçun yaptırımına ilişkin olarak TCK.m.181/1'de yer alan bir suç ise 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası; TCK.m.181/2'de öngörülen bir suç ise 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası; TCK.m.181/3'te yer alan nitelikli suçun vuku bulması halinde TCK.m.181/1 ve 2'ye göre verilecek cezanın iki katı artırılarak uygulanması; TCK.m.181/4'te yer alan nitelikli suçun işlenmesi durumunda da verilecek cezanın 5 yıldan az olamayacağı ve 1000 güne kadar adli para cezası verilebileceği öngörülmüştür(TCK.m.181).

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunda fiilin öngörülen usule aykırı yani izinsiz, çevreye zarar verecek boyutta olup olmadığı incelenmeden, yeterli şüphe oluşturacak deliller bulunmadan, elde edilmeden iddianame düzenlenemeyecek, kamu davası açılmayacaktır(CMK.m.170, 171). Böyle bir hal karşısında çevrenin kasten kirletilmesi iddiasına muhatap kılınan kişi hakkında kovuşturulmaya yer olmadığı kararı verilmesi gerekmektedir (CMK.m.171,172).

CMK.m.171/2'de “uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere...” denilmek suretiyle öncelikle önödeme veya uzlaştırmaya tabi bir suç olup olmadığının Cumhuriyet savcısı tarafından gözetilmesi gerekmektedir. Çevrenin Kirletilmesi suçu, mağduru muayyen olmayan bir suç olması dolayısıyla CMK.m.253-255 hükümleri uyarınca uzlaştırılması mümkün olmayan suçlardandır(Güngör, 2019, s.149). Ancak çevrenin kasten kirletilmesi suçu da dahil mağduru muayyen olsun olmasın çoğu suçlarda uzlaştırma kurumuna işlerlik kazandırılarak suç sisteminde hukuken korunan faydanın koruması kaldırılmadan ceza adaleti sisteminin işlerliği artırılmalıdır(Güngör, 2019, s.356). Önödeme açısından ise TCK.m.75 hükmü uyarınca Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu önödemeye tabi olmayan bir suçtur. Bundan dolayı bu suçta önödeme kurumu kullanılamamaktadır. Ancak Çevrenin Taksirle Kirletilmesi suçu önödeme kurumunun uygulanabileceği bir suç olup bu suçlarda önödeme kurumu uygulanmalıdır¹¹(TCK.m.75, 182; CMK.m.171/2). Önödemenin mahkeme aşamasında

¹¹ “Saniğa yükletilen eylemin, 5237 sayılı TCK'nın 182/1. (1.cümle) madde ve fıkrasına uyan suçu oluşturduğunun kabulü karşısında; ilgili maddenin ilk cümlesindeki yaptırımın yalnızca adli para cezasını gerektirmesi ve uzlaşma kapsamında olmaması nedeniyle TCK'nın 75. maddesi gereğince öncelikle saniğa önödeme önerisinde bulunulması gerektiği gözetilmeden, yargılamaya devamla hüküm kurulması (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 08.11.2012 T., 2011/14774 E., 2012/23991 K. (HukukTürk İçtihat).”

uygulanılması hallerinde ise ceza verilmesine yer olmadığı kararı değil kamu davasının düşme kararı verilmesi gerekmektedir(TCK.m.75/2,3; Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 27.12.2011 T., 16636/25395 (Malkoç, 2013, s.2984).

Gerekli incelemeler yapılmış ve yeterli şüphne oluşturacak delil elde edilmiş çevrenin kasten kirletilmesi suç şüphelisi hakkında Cumhuriyet savcısı kamu davası aabilmesinin yanı sıra kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine de karar verebilmektedir (CMK.m.171/2,3). Ancak söz konusu durum, üst sınırı 3 yıl ve daha az süreli hapis cezası gerektiren suçlar için öngöröldüğünden TCK.m.181/1 ve 2 için geçerli olup TCK.m.181/3,4 hükümleri için ise geçerli olamayacaktır. Geçerli olamayacak haller için Cumhuriyet savcısının kamu davası açılması talebinde bulunması gerekmektedir(CMK.m.170).

Deniz, hava ve demiryolu araçlarında ve bu araçlarla işlenen çevrenin kirletilmesi suçuna ilişkin “Çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiğı takdirde, suçun işlendiğı yere en yakın veya geminin Türkiye’de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir.” şeklinde özel bir yetki usulü de öngörölmüştür (CMK.m.15/4).

Sonuç

“Çevreyi koruyalım ki, *insan korunsun ve insanın varlığı sağılıkla devam etsin*” düşüncesinin hâkim kılınması çok önemlidir. Konunun önemine binaen dünyada oluşan ve artan duyarlılık, bilinç ile gerekli önlemler alınmakta ve önemli çalışmalar yapılmaktadır. Çalışmada çevrenin korunması esasen ceza hukuku ekseninde ele alınmıştır.

Çevrenin ceza hukuku aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak korunması gerektiğı belirtilmiştir. Belirtilenler karşısında çevrenin sadece kamu yönetiminin, bireyin ve toplumun korumasına bırakılmasının doğru olmayacağı aşikârdır. Aynı zamanda bu korumanın etkin ve caydırıcı vasfı olan ceza hukuku ile de sağlanıyor olması gerçek manada istenilen sonuca ulaşılmasını da sağlayacaktır. Teknolojinin ve sanayinin muazzam geliştiğı, en ufak bir hata ile çok büyük felaketslere yol açılabileceğı, birçok insanın ve toplumun ciddi manada zarar görebileceğı bir dönemde ceza hukukuyla çevrenin doğrudan korunması kaçınılmazdır. Bu noktada doğrudan ve birincil araç olarak ceza hukukunun da çevrenin korunmasında kullanılması gerekmektedir. Çağımızda gelişen teknoloji, sanayi ve bilimi kullanan başta tüzel kişiler olmak üzere kişiler yürüttükleri faaliyetler ile ortaya çıkardıkları atık veya artıklarla hem çevre hem de insanlara karşı çok büyük tehlikeler yaratmakta ve bazen de bu tehlikelerin devasa zararlarla sonuçlanmakta olduğu görölmektedir. Öncelikle bu zararın oluşmaması ve tehlikelerin önlenmesini sağlamak üzere birçok yasal düzenleme bulunmaktadır. Yasal düzenlemede ifade edilen yükümlölüklere uyulmaması halinde ortaya çıkacak olan tehlike ve neticeler içinde yaptırımlar öngörölmüştür

Çalışma içerisinde çevrenin bir değer ve insan içinde yaşam koşulu olduğu, yapılan düzenlemeler ile çevrenin korunmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Uluslararası alanda olduğu gibi Türk toplumu da, çevre bilincinin ve duyarlılığın oluştuğu buna ilişkin fiili ve hukuki çalışmaların yürütüldüğü çağdaş medeniyetlerden birisidir. Dünya üzerinde sanayi ve teknolojiye devasa büyüklüğü sahip olması dolayısıyla potansiyel olarak çevreye en büyük zarar verebilecek çağdaş ve modern olarak ifade edilen toplum veya ülkelerin gerekli önlemleri almaması ve sessizliği karşısında Türk toplumunun her ne kadar yeterli düzeyde olmasa da bu alanda önlemler almaya gayret etmesi çok önemlidir. Türk mevzuatında idari ve hukuki kurallar ile çevrenin korunması için en temel düzenlemeler yapılmıştır. Bunların yanı sıra cezai kurallar ile de çevrenin korunması güvencesi sağlanmıştır. Çevrenin kasten kirletilmesi suçu TCK.m.181’ de düzenlenmiştir. Düzenleme ile çevrenin kirletilmesinin verebileceği zararlar en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Bu suçta fail olarak tüzel kişilerin sorumluluğunun oluşturulması, kanunilik ve açıklık ilkesi gereğince kanun içerisinde yer alan muğlak kavramların tanımlamalarının yapılması; ceza hukuku ile idare hukuku bağlantı noktasının çözümlendirilmesi gerekmektedir. Bu yönde yapılacak değişiklikler ile aksaklıklar ve belirsizlikler giderilmiş olacaktır.

Bütün bunların yanı sıra ayrıca çevre ceza yargılaması hukukunda da belli başlı yeniliklerin getirilmesi bu suçlar ile mücadelede ciddi manada sonuç almak için önem arz etmektedir. Buna göre, bu mevzudaki yargılamaların, çevre sorunlarına vakıf ve bu alanda uzmanlaşmış hâkimlerden oluşan mahkemelerde yürütülmesi, bu mahkemelerde çevre alanında uzman kişilerin bulunması veya çevre bilirkişilerinden önemli ölçüde yararlanılması ve çevrede oluşan zararlardan doğrudan doğruya zarar görenlerin yanı sıra menfaatleri dolaylı olarak ihlal edilen çevre sakinlerinin de şikâyet edebilmesinin ve davaya katılabilmemesinin sağlanması şeklinde yapılması gerekenler sayılabilir.

Kaynakça

- Artuk, M. E., Gökçen A. ve Yenedünya A. C. (2014). Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Artuk, M. E., Gökçen A. ve Yenedünya A. C. (2013). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Bayraktar, K., Soyaslan, D., Şafak, A., Tezcan, D., Tezel, A., Yenisey, F. (1989). Çevre Hukuku ve Çevre Kirliliğini Önlemede Bir Örnek. Selçuk, S., Soyaslan, D., Şafak, A., Tezcan, D., Tezel, A., Yenisey, F., Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul: Beta Yayınevi, s.461-465.
- Gökcan, H. T. (1992). Yeni Bir İnsan Hakkı Olarak “Çevre Hakkı” ve 1982 Anayasasında Çevre Hükümünün Niteliği. Ankara Barosu Dergisi. 49(3), ss.388-403.
- Güney, D. (2008). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Göre Çevre ve İnsan. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.

- Güngör, M. (2019). Ceza Yargılamasında Uzlaştırma. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kaboğlu, İ. (2001). Çevre Hakkı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Katoğlu, T. (2005). Çevreye Karşı Suçlar. Mülkiye Dergisi. 29(246), ss.133-157.
- Malkoç, İ. (2013). Açıklamalı Türk Ceza Kanunu 3.Cilt. Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Parlar, A. ve Hatipoğlu, M. (2008). Türk Ceza Kanunu Yorumu Cilt 3. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şahbaz, İ. (2016). Açıklamalı ve İctihatlı Türk Ceza Kanunu 2.Cilt. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Şen, E. (1994). Çevre Ceza Hukuku. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Sevük, H. Y. (2019). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Talas, S. (2012). Avrupa Çevre Ceza Hukuku: Gerçekten İhtiyacımız Var mı?, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası. LXX(2). ss.333-354.
- Taşkın, O. E. (2015). Maddi ve Muhakeme Boyutuyla Çevre Ceza Hukukuna Dair Bazı Tespitler/Kısmi Öneriler. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi. 3(1), ss.119-167.
- TBMM, (2004). Dönem:22, Yasama Yılı:2, Sıra Sayısı:664, Ankara.
- Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Önok, M. (2020). Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Toroslu, N. (1982). Ceza Hukuku ve Çevre. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı.
- Ünver, Y. ve Nuhoğlu, A. (1999). Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yaşar, O., Gökcan, H. T. ve Artuç, M. (2014). Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt 4. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yılmaz, S. (2013). Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü (2021). <https://cygm.csb.gov.tr/yonetmelikler-i-440> (Erişim Tarihi: 07.01.2021).
- Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (1972). <https://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1> (Erişim Tarihi: 07.01.2021).
- Tüba Sözlük (2021). <http://www.tubaterim.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.01.2021).
- Türk Dil Kurumu Sözlük (2021). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.01.2021).